

سرباز وطن، از فداکاری تا خطاکاری

۴ آبان ۱۳۹۶ ساعت ۱۴:۴۴

با اعمال محدودیت پس از مصدق، مکی به کار تدوین و تألیف آثار علمی در زمینه تاریخ معاصر روی آورد. حاصل این فعالیتها آثاری چون تاریخ بیست ساله در ۸ جلد، کتاب دو جلدی زندگانی سیدحسن مدرس، وقایع سی تیر، زندگانی سیاسی سلطان احمدشاه و آثار دیگر است . . .

کافه تاریخ- مقاله تاریخی

حسین مکی از افراد شناخته شده و چهره‌های سیاسی در دوره پهلوی اول و دوم است که البته شهرت او بیشتر به دوران ملی شدن صنعت نفت و همراهیش با دکتر محمد مصدق بازمیگردد. وی فعالیت خود را با موضع گیری در جریان ملی شدن نفت ایران آغاز نمود و در این راه مواضع خاص و متفاوتی را اتخاذ کرد که از همراهی با دکتر مصدق تا مخالفت با وی و همکاری با آیتالله کاشانی و مظفر بقایی قابل مشاهده است. این مواضع متفاوت چهره‌های خاص با فعالیتهایی پیچیده از این شخصیت به جا گذاشته است که در این نوشته به ابعاد شخصیتی این چهره سیاسی به خصوص از لحاظ مواضع و فعالیتهای سیاسی پرداخته میشود.

شرح کوتاهی از دوران کودکی و جوانی حسین مکی

حسین مکی در سال ۱۲۹۱ ش در میبد یزد متولد شد. وی تحصیلات ابتدایی را در مدارس متفاوتی همچون دارالمعلمین گذراند و با اتمام تحصیلات خود در کلاس دهم به عنوان معلم در شهر یزد به تدریس دروسی چون ریاضیات مشغول گشت. اما از آنجا که محیط فرهنگی یزد، با رشد فرهنگی و ادبی وی مناسب نبود، به تهران رفت. وی در زمینه ادبی تتبع می کرد و به جمع آوری اشعار می پرداخت. ۱ مهاجرت به تهران باعث شد تا مکی علاوه بر اشتغال، شرایط مناسب جهت ادامه تحصیل را نیز به دست آورد. از این رو حضور در تهران با تحصیل و اشتغال وی همراه گشت. فعالیتهای مکی در ابتدا با همکاری در مطبوعات آغاز شد. این دوران که مقارن با سقوط پهلوی اول و آزادی نسبی فضای سیاسی کشور بود، این فرصت را برای مکی ایجاد کرد تا به همکاری ادبی با مطبوعاتی چون روزنامه مهر مشغول گردد. فعالیتهای مکی در مطبوعات، زمینه آشنایی و علاقه او نسبت به فعالیتهای سیاسی را به همراه داشت و منجر به تغییر گرایش و علایق او به سمت مسائل سیاسی گشت.

آغاز فعالیتهای سیاسی

نقطه عطف فعالیتهای سیاسی مکی را میتوان، تأسیس حزب ایران در سال ۱۳۲۲ دانست. او این حزب را به همراه تعدادی از مهندسان تأسیس نمود. اما اتفاق مهمتر در سال ۱۳۲۵ افتاد که طی آن احمد قوام، نخست وزیر، از حسین مکی دعوت کرد تا عضو مؤسس حزب دموکرات ایران شود. ۲. عضویت در حزب، در آشنایی او با مسائل سیاسی تأثیر مهمی داشت. بعد از این فعالیتهای مکی توانست در انتخابات پانزدهم مجلس به آن راه یابد. در این مجلس، وی جز اقلیتی بود که به برخی از مسائل و موضوعات مورد مناقشه اعتراض کرد. استیضاح دولت از جانب «عباس اسکندری» طرح مسائل نفت و بحرین و سپس استیضاح دولت ساعد از جمله موضوعاتی بود که از طرف مکی، حائری زاده و مظفر بقایی انجام گرفت و موضوع آن اعتراض به تشکیل مجلس مؤسسان برای تغییر قانون اساسی و مداخلات غیرقانونی مقامات نظامی در امور کشوری بود. ۳.

فراهم شدن زمینه آشنایی مکی با دکتر مصدق از دیگر اتفاقات مهمی بود که بر نگرش سیاسی او تأثیر خاصی داشت. در سال ۱۳۲۸ و همزمان با انتخابات مجلس شانزدهم کمیتهای دوازده نفره به رهبری دکتر مصدق تشکیل میشود تا در اعتراض به نبود آزادی انتخابات با هژیر گفتگو نمایند. این کمیته که در حیاط دربار تشکیل شده بود شامل سه گروه بود. حسین مکی نیز یکی از اعضای گروه دوم این کمیته بود. گروه اول شامل برخی از سیاستمداران و چهرههای سرشناس بود؛ اما گروه دوم را سیاستمداران مرتبط با بازار همچون حسین مکی و مظفر بقایی تشکیل میداد. ۴. او در مجلس شانزدهم پلیس را به دخالت در انتخابات اصناف متهم ساخت و به ثروتمندان ایراد گرفت و که با هدر دادن پولهای خود برای گشت و گذار در اروپا کمونیسم را تشویق میکنند. او همچنین اعمال محدودیت بر واردات منسوجات ارزان قیمت را پیشنهاد کرد. ۵.

وی که در مجلس پانزدهم و شانزدهم به همراه بقایی و حائری زاده و دیگران اقلیت مجلس را تشکیل میدادند، توانستند با وجود اصرار دولت ساعد، مانع از تصویب قرارداد گس گلشانیان شوند. ۶. مکی در سال ۱۳۲۹ بعد از رد قرارداد گس - گلشانیان به عنوان مخبر کمیسیون نفت در گزارش شفاهی خود به مجلس، ضمن بیان علل رد قرارداد الحاقی از پیشنهاد پنج نفر از اعضای جبهه ملی عضو کمیسیون مبنی بر ضرورت ملی کردن صنعت نفت در تمام کشور سخن راند. ۷. فعالیتهای مکی در زمینه ملی شدن نفت باعث شد تا به پاس خدماتش به سرباز فداکار وطن ملقب گردد. تا این دوره روابط مکی با جبهه ملی و به خصوص دکتر مصدق بسیار نزدیک و مستحکم بود. مکی تا قیام ۳۰ تیر ۱۳۳۱ همچنان به مصدق وفادار بود؛ اما بتدریج بعد از قیام ۱۳۳۱ رابطه وی و مصدق تیره گردید. در باب این اختلافات دلایل متعددی نقل شده است. از جمله اینکه گفته شده، یکی از علل اختلافات وی با مصدق به اقدامات انگلیسیها در ایجاد نفاق و دودستگی در میان اعضای جبهه ملی باز میگردد؛ اما خود مکی علت این جدایی را اینگونه شرح میدهد: عقیده داشتم و دارم که او (مصدق) برخلاف نهضت ملی قدم برداشت و من نتوانستم با او همکاری کنم. بعد از جدایی مکی از مصدق و جبهه ملی که در سال ۱۳۳۲ به اوج خود میرسد، وی مدتی به همکاری با آیتالله کاشانی و مظفر بقایی میپردازد؛ بعد از کودتا مکی مسیر متفاوتتری را آغاز و به زاهدی نزدیک میگردد. گفته میشود وی طی دیدارهایی با زاهدی، پیشنهادات شغلی نیز از سوی او دریافت میکند؛ اما این رابطه هم به زودی تیره میشود. پس از آن مکی در سال ۱۳۳۴ به دنبال

با اعمال این محدودیت، مکی به کار تدوین و تألیف آثار علمی در زمینه تاریخ معاصر روی آورد. حاصل این فعالیتها آثاری چون تاریخ بیست ساله در ۸ جلد، کتاب دو جلدی زندگانی سیدحسن مدرس، وقایع سی تیر، زندگانی سیاسی سلطان احمدشاه و آثار دیگر است. مکی بعد از انقلاب نیز در ایران ماند و به فعالیتهای خود در زمینه تألیف و نگارش ادامه داد و سرانجام در سن ۸۷ سالگی بر اثر بیماری سرطان درگذشت. گرچه مواضع متفاوت و متناقض مکی، شخصیتی پیچیده از او ساخته است اما کسانی چون آبراهامیان او را محافظهکاری از یک خانواده بازاری معرفی میکنند که در کتاب معروف خود تاریخ بیست ساله ایران، نظر مثبتی به روحانیون و دیدگاه خصمانهای به حکومت سلطنتی داشت. ۹.

فهرست منابع

۱. باقر عاقلی، شرح رجال سیاسی و نظامی معاصر ایران، جلد ۳، تهران، نشر گفتار، نشر علم، ۱۳۸۰، ص ۱۵۲۵
۲. عاقلی، همان، ص ۱۵۲۵
۳. سیدجلالالدین مدنی، تاریخ سیاسی معاصر ایران، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۹۱، چاپ هفدهم، ص ۳۴۲
۴. پرواند آبراهامیان، ایران بین دو انقلاب، ترجمه احمدگل محمدی و محمد ابراهیم فتاحی، تهران، نشر نی، ۱۳۸۴، چاپ یازدهم، ص ۳۱۰
۵. آبراهامیان، همان، ص ۳۲۳
۶. مدنی، همان، ص ۳۴۳
۷. علیرضا ازغندی، روابط خارجی ایران (۱۳۲۰-۱۳۵۷) تهران: نشر قومس، ۱۳۸۴، چاپ ششم، ص ۱۶۸
۸. عاقلی، همان، ۱۵۲۹
۹. آبراهامیان، همان، ص ۳۲۳

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/36383/> خطا کاری - فدا کاری - وطن - سرباز